Cap a la conquesta del dret a l'habitatge a través de l'empoderament

Carlos Macías, portaveu de la PAH (Plataforma d'Afectats per la Hipoteca) de Barcelona

"A nivell polític no et pots plantejar canvis macro, sense aquests canvis micro de transformació de la subjectivitat que provoquen aquesta mena de trobades i que a més culminen amb victòria"

Ernest Marco

1. Introducció:

En aquest article pretenem fer una fotografia del dret a l'habitatge a l'Estat espanyol, com s'ha accedit a aquest dret per part de la ciutadania, l'estafa hipotecària i la complicitat dels diferents governs i administracions. La Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH), com a resposta de la ciutadania organitzada, com es decideix abordar la problemàtica de les afectades per la hipoteca, fent un especial èmfasi en el procés d'empoderament, l'assessorament col·lectiu i els processos d'autotutela del dret a l'habitatge. Finalment, tracem unes línies per a l'any que iniciem, els reptes i fites a aconseguir.

2. Context de l'emergència habitacional :

L'article 47 de la Constitució espanyola afirma que *"Tots els espanyols tenen dret a gaudir d'un habitatge digne i adequat. Els poders públics promouran les condicions necessàries i establiran les normes pertinents per fer efectiu aquest dret, regulant la utilització del sòl d'acord amb l' interès general per impedir l'especulació. La comunitat participarà en les plusvàlues que generi l'acció urbanística dels ens públics"*. L'Estat Espanyol també va ratificar la **Declaració Universal de Drets Humans** , que en el seu **article 25.1** diu *"Tota persona té dret a un nivell de vida adequat que li asseguri, així com a la seva família, la salut i el benestar, i en especial l'alimentació, el vestir, l'habitatge, l'assistència mèdica i els serveis socials necessaris; tenen així mateix dret a les assegurances en cas d'atur, malaltia, invalidesa, viudetat, vellesa i altres casos de pèrdua dels seus*

medis de subsistència per circumstàncies independents a la seva voluntat”.

Aquests no són els únics mecanismes jurídics que ha signat l’Estat espanyol. També és signatari de pactes internacionals necessaris per garantir el dret a l’habitatge, com són el **Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals** (art.11) i les **Observacions Generals del Comitè DESC de Nacions Unides** (nº 3: obligacions dels estats membres, nº 4: dret a l’habitatge, nº 7: prevenció dels desnonaments forçosos).

Aquests són els compromisos que l’Estat Espanyol té envers la seva població, però la crua realitat és que vivim en un **estat d’emergència habitacional i empobriment de la ciutadania alarmant** . Segons les dades del Consell General del Poder Judicial, des de 2007 fins al 3er trimestre de 2014, acumulem més de 570.000 execucions hipotecàries i més de 360.000 desnonaments, tendència que augmenta trimestre rere trimestre. Darrera d’aquests números hi han menors, adults i persones grans que acumulen un gran patiment, persones que han estat abandonades per l’Administració Pública i condemnades a l’exclusió social de per vida. Els desnonaments no són un fet aïllat, més dels 70% [1] de les afectades van incórrer en l’impagament de les quotes hipotecàries per estar a l’atur, un atur que a dia d’avui suposa un 23,67% [2] de la població activa a l’Estat Espanyol. Les dades confirmen que aquests últims anys estem immerses en un procés d’empobriment de la ciutadania, amb un 20,4% de la població en risc de pobresa, però quan parlem de menors de 16 anys les xifres resulten encara més alarmants arribant al 26,7% [3]. El que es va iniciar com una crisi econòmica ha derivat en una crisi institucional i política, així ho demostren les estadístiques sobre la crisi de la confiança de les ciutadanes en les institucions de l’Estat [4], especialment en els partits polítics i els seus representants, fins al punt de confiar més en moviments socials [5] com la PAH.

Així doncs, si l’Estat Espanyol està obligat a garantir el dret a l’habitatge, com hem arribat a aquesta situació?

Doncs bé, acumulem centenars de milers de desnonaments i de deutes de per vida perquè tenim **una llei anòmala en el marc europeu** , la llei d’execució hipotecària. Una llei injusta, que no preveu mecanismes de segona oportunitat. Una llei que acumula dues sentències del Tribunal de Justícia de la Unió Europea declarant-la contrària a la normativa europea i il·legal [6]. Ara bé, com veurem, aquest **no és l’únic factor.**

A l'Europa Occidental les **polítiques públiques d'habitatge** estaven dirigides a cobrir una necessitat i cercar el benestar, mentre que a Espanya les polítiques d'habitatge tenien un doble objectiu, el de satisfer la demanda social existent i objectius econòmics de desenvolupament aliens a la política d'habitatge. Aquestes polítiques van transformar profundament l'estructura del parc d'habitatges i van definir la situació actual:

- Es va **fomentar l'accés a l'habitatge en propietat** , davant els models europeus que van diversificar les formes d'accés, almenys en els seus inicis.
- No es va plantejar la creació d'un parc d'habitatges social gestionat per l'administració pública o per entitats sense ànim de lucre, com a Europa, sinó que es va passar a la **construcció i venda dels habitatges protegits** , als quals s'accedia **a través del crèdit hipotecari** . El resultat és que a l'Estat espanyol hi ha menys d'1% de parc públic d'habitatge social, davant la mitjana europea del 18%.

Les diferents polítiques públiques d'habitatge dels diferents governs, des del tardofranquisme fins avui, han situat **l'habitatge com un objecte d'inversió i acumulació** , en detriment del seu valor d'ús o valor social.

Als 80 es **privatitza la banca** , aquesta busca un major rendiment en el menor temps, i així diposita milers de milions d'euros estalviats per milions de depositaris en el sector immobiliari. Es **desregularitza el mercat financer i l'allargament de la vida útil dels préstecs** , determinants per inflar els preus. Alhora, **Espanya ingressa en la Unió Europea** i això es tradueix en una allau de crèdit (prové de capitals internacionals que necessiten nous mercats) que arriba a les llars de tot el país en forma d'hipoteca. Les **polítiques fiscals de desgravació per compra d'habitatge** , fins a segones i terceres residències, o la desgravació dels estalvis dipositats en comptes habitatge o reduccions de l'IVA en compravenda d'immobles van encaminades a fomentar la compra en detriment del lloguer. Lloguer castigat, **precaritzat amb cada reforma de la Llei d'Arrendaments** .

Tot això va acompanyat de la **creació d'un imaginari col·lectiu** , com diuen Ada Colau i Adrià Alemany [7]: ***"la fal·làcia de la cultura de la propietat a Espanya"***. Un mite que els suposats experts, polítics de tots els colors, ministres d'Economia, Habitatge, Indústria, Treball, governadors del Banc d`Espanya, presidents de bancs i caixes i mitjans de comunicació han anat teixint amb missatges com "el preu de l'habitatge no baixarà mai", "comprar es una opció segura, llogar és llençar els diners", "pel mateix preu d'un lloguer pots ser

propietari". En definitiva, la hipoteca es converteix en un símbol d'estatus, d'èxit, de ser un adult, alhora que el lloguer s'estigmatitza com símptoma d'inestabilitat, fracàs i inferioritat.

Per altra banda, no se'ns pot escapar que tot aquest projecte propietarista té un objectiu: la **propietat actua com a mecanisme de control social** [8], perquè qui té una propietat té alguna cosa a perdre, uns interessos concrets a defensar i poc temps per conspirar. Alhora **l'endeutament generalitzat** suposa un nou **mecanisme de governabilitat social** . Si els ciutadans s'hipotequen per quaranta anys, és fàcil acceptar imposicions del mercat laboral, i inclús acceptar la precarietat per poder complir amb les obligacions hipotecàries.

Podem dir que les polítiques públiques d'habitatge des del tardofranquisme fins a l'actualitat tenen el mateix denominador comú, i és que l'Estat, que té l'obligació de garantir el dret a l'habitatge, no ha legislat amb aquesta finalitat, sinó amb la del creixement econòmic, amb la **construcció d'habitatge com a motor de l'economia** .

És en aquest context que neix la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca.

3. La Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH):

No ens endinsarem en profunditat en la història de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca, però sí creiem important traçar unes línies bàsiques sobre què és i la relació activistes, afectades i solidàries.

La PAH va ser impulsada per un grup d'activistes vinculats per la seva procedència de diferents moviments/grups que denunciaven i lluitaven pel dret a l'habitatge. La PAH es constitueix com un **subjecte polític amb clara consciència col·lectiva i manifestament apartidista** . Sorgeix per donar resposta a la situació que viuen milers de famílies davant una llei injusta que sobreprotegeix les entitats financeres en detriment de la part més dèbil i indefensa, les afectades per la hipoteca. La PAH es funda a Barcelona l'any 2009 en un context de desmobilització ciutadana i amb l'esclat de la bombolla immobiliària de teló de fons. La PAH va fer una **lectura política** en la qual es va avançar, van veure **les hipotecades com el subjecte polític emergent** . Les activistes es van anticipar al canvi d'escenari i a la nova correlació de forces, doncs el 90% de la població havia accedit al dret a l'habitatge a través de la hipoteca. Així es podria continuar **reivindicant el dret a l'habitatge** , però amb una **majoria social** .

Des dels seus inicis, la **PAH** ha **denunciat** l'estafa hipotecària i la complicitat dels diferents governs i administracions, la injusta legislació, la manca de control públic i les polítiques públiques d'habitatge. Ha estat **proposant** diferents solucions al problema, fins i tot portant a terme una Iniciativa Legislativa Popular amb quasi un milió i mig de signatures. No només ha denunciat i fet propostes, sinó que **ha actuat** des del principi donant resposta immediata a necessitats urgents, aturant desnonaments, arrencant dacions, condonacions i lloguers socials a les entitats financeres, i recuperant pisos buits en mans d'entitats financeres per reallotjar persones o famílies desnonades a les quals l'Administració ha abandonat.

La PAH que va néixer a Barcelona 2009, compta avui dia amb més de 230 nuclis a tot l'Estat espanyol, i quasi sis anys després acumula moltes petites grans victòries com: la campanya **Stop Desnonaments** amb milers de desnonaments aturats, **l'Obra Social** que ha reallotjat gairebé 1.200 persones o les **accions** als bancs, que han aconseguit arrencar milers de dacions, condonacions i lloguers socials.

4. De l'empoderament a l'autotutela de drets:

La pregunta és: **com hem aconseguit mobilitzar a les afectades per la hipoteca? Com hem aconseguit que es vinculin a les diferents campanyes, especialment les que suposen posar en pràctica la desobediència civil no violenta?**

Les activistes impulsores de la PAH tenien una concepció molt clara sobre la **potencialitat de la desobediència civil per transformar la realitat** . Així ho expressa Ernest Marco, activista impulsor, que assegura: *"hi havia una reflexió prèvia de que a nivell històric per canviar lleis injustes, grups de gent havien incomplert lleis vigents, creant un estat d'opinió i mobilització social que va permetre que es canviessin".* Van veure que aturar un desnonament era l'acció necessària per donar visibilitat a un problema, invisibilitzat, per forçar a les institucions de l'Estat a posicionar-se i especialment per donar una solució a un problema urgent, el de quedar-se al carrer i perdre-ho tot, amb un deute de per vida. Les **activistes impulsores** són les que **dissenyen i pensen la campanya de desobediència civil no violenta** Stop Desnonaments, però com explica l'activista Ada Colau : *"el Stop Desnonaments estava molt pensat però també va ser quan la pròpia afectada fou la que va dir que volia donar aquest pas. Nosaltres no podíem, ni volíem, fer res en nom de les afectades"*. Per altra banda, l'acció es planteja amb un **discurs que legitima** la desobediència de la llei, es planteja una **confrontació de drets** i s'empara en una **legalitat superior** , la dels drets

fonamentals i els drets humans per exercir la desobediència civil. Aquest plantejament obliga a que les institucions de l'Estat i el govern es posicionin, no poden continuar amb el silenci quan es planteja una confrontació de drets i legitimitats. També resulta determinant la forma en que es planteja, és a dir, la desobediència civil **no violenta i col·lectiva,** tant en el discurs, com a la pràctica. El fet de gravar-lo i **fer-lo circular per xarxes** , fan que l'acte de desobediència civil sigui **replicable** , un objectiu a complir imprescindible. Existeix un factor clau per entendre la generalització de la pràctica de la desobediència civil, Stop Desnonaments, la irrupció del **15M** a nivell estatal, amb assemblees en totes les localitats i la sintonia que es produeix entre el 15M i la PAH. El 15M, juntament amb el **moviment veïnal** , que ha estat un aliat des dels inicis, són clau per la generalització de la campanya.

Les activistes impulsores de la PAH **tenien molt clar en la teoria la necessitat de la campanya Stop Desnonaments** , però ja des del principi anticiparen una batalla llarga i difícil, doncs s'enfrontaven als bancs. Però el que els va sorprendre, segons Ada Colau, fou que: *"el primer obstacle no eren els bancs, sinó la cultura general, l'enemic interior de l'individualisme, la soledat, la culpabilització, la vergonya. El model econòmic dels últims anys no ha estat només econòmic, sinó cultural, emocional, psicològic, amb valors d'individualisme, competitivitat, consumisme. Quan això explota ens trobem amb que la gent se sent sola, avergonyida i tot el contrari al que és un subjecte polític amb ganes de mobilitzar-se, gent destrossada que no pot ni parlar, que explota a plorar en l'assemblea".* Així doncs, ens trobem amb casos en els que hi ha una gran necessitat, però el fet de dir públicament "ho he perdut tot i necessito ajuda" està mal vist en la nostra societat, és un **estigma de la pobresa** , i el desnonament és el moment de la visibilització màxima, de la precarització absoluta. Matías, que va ser un dels primers en donar el pas a Barcelona, afirma que era molt difícil dir públicament quina era la seva situació, que ho anava a perdre tot, que tenia ordre de desnonament: *"Em va arribar el primer desnonament i un amic em va parlar de la PAH. Em queia el món a sobre. I jo deia, com lluitarà David contra Goliat? Vaig arribar tremolant, amb por. Vaig començar a escoltar als altres i veig que tothom estava com jo o pitjor. En el segon desnonament vaig anar a demanar suport al 15M en el meu barri, en una reunió que tenien a l'Associació de veïns em van convidar a anar a explicar-ho. El mossèn ens va deixar fer la reunió a l'església. Va començar a entrar gent, i jo estava nerviós, era la primera vegada que parlava en públic i a sobre amb els meus veïns, amb els meus veïns! Això és el que li passa a la gent, que no vol parlar del seu cas, per això hi ha molts casos que no surten a la llum,*

molts casos. En tot Sant Andreu amb lo gran que és, només he sortit jo, això es impossible, o és que és un barri molt privilegiat o és que estan acollonits. No volen sortir a la llum, prefereixen dir als seus veïns que canvien de barri, se'n van a un altre pis i al banc li entreguen les claus i que surti el que surti. No volen dir que seran desnonats, la gent té por de dir-ho, això em va passar a mi". Hem de tenir en compte que **quan una afectada arriba a la PAH** , arriba destrossada, amb vergonya i sentiment de culpa, **no és el perfil del subjecte polític disposat a mobilitzar-se** , a enfrontar-se a la comitiva judicial i a la policia per paralitzar el seu propi desnonament.

Així doncs, per donar resposta a aquest problema es va generar **l'espai d'assessorament col·lectiu** , com diu Colau : *"per això es va generar primer un espai col·lectiu on la gent tingués l'experiència de que no era un fracàs personal, sinó que era un problema col·lectiu, fins i tot es converteix en un espai terapèutic on entre totes abordar el problema i anar pensant les estratègies i mecanismes per aconseguir negociacions amb les entitats... d'empoderament al final, un dels eixos, per no dir el més important i clau de la PAH".* Per tant, l'assemblea **d'assessorament col·lectiu** es pensa des de la **lògica de la dinàmica assembleària** , tractant a les **afectades com un subjecte actiu** , no com una víctima assistida, informant-les del funcionament del procediment d'execució hipotecària, els passos que poden donar, és a dir, **es socialitza el coneixement acumulat i les eines generades** . Però no es tracta només d'això, sinó d'un **espai de confiança** , on la gent pot expressar els seus dubtes i les seves preocupacions. En aquests espais es crea el **sentiment de comunitat** i s'estableixen llaços de **solidaritat i companyerisme** , com diu Matías: *"En el meu cas, en cada desnonament van haver-hi més de 300 persones. Quan veus això, penses, he de respondre a això, he d'ajudar els altres".*És aquí on les afectades entenen que el seu problema és col·lectiu, que no és un fracàs personal, i que la solució passa per la lluita col·lectiva. Així ho explica Mercedes Castor: *"El primer que em va sorprendre va ser que no estava sola, que hi havia molta gent afectada. Tu des de la teva casa vius el teu propi drama, però quan arribes a la PAH veus que no estàs sola".* Les afectades viuen un **procés de desculpabilització** , que és un pas previ i requisit indispensable per l'empoderament més estratègic. Quan parlem d'empoderament, ho dividim en dos tipus: **l'empoderament emocional** , que és aquell procés on es deixen enrere els sentiments de culpa, la vergonya i les pors, i un **empoderament estratègic** que sorgeix de la socialització del coneixement i de les eines generades. Mercedes Castro, que es va apropar a la PAH com afectada, ho resumeix així: *"la PAH té una cosa excel·lent, et torna el poder, no te n'adones de*

 Licencia Creative Commons
Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

com passes d'afectada a activista". Alhora, l'assessorament col·lectiu té un **efecte multiplicador** , les persones que es van apropar a la PAH afectades per la hipoteca, receptores de l'assessorament, acaben sent assessores, és a dir, amb el temps es converteixen en **subjectes actius transmissors de coneixement** . Moltes Plataformes d'Afectats per la Hipoteca han sorgit d'altres assemblees, és a dir, una afectada que anava a una PAH perquè a la seva localitat no existia, després d'un temps (ja formada) ha obert un altre nucli a la seva població.

Ernest Marco, un dels activistes impulsors, diu en relació al primer desnonament que es va aturar el novembre del 2010: *"ho vam viure com una petita gran victòria i com una mostra del primer Sí es pot!".* Aquesta experiència es viu a les assemblees d'assessorament col·lectiu: es comparteixen moments durs, però es celebren també aquestes petites grans victòries, ja sigui perquè s'ha aturat un desnonament, s'ha aconseguit una dació, una condonació o hem reallotjat a una família a través de l'Obra Social. Aquestes **petites grans victòries** són mostres de que sí es pot i permeten visualitzar l' **horitzó d'esperança** necessari per continuar batallant cada dia i en els moments més baixos, tenir la confiança que tard o d'hora podrem canviar aquesta situació de vulneració sistemàtica del dret a l'habitatge i els drets humans. Blanca explica el que va sentir quan van aturar el seu desnonament així: *"Quan ho paralitzes, et sents gran. Quan estàs sola penses que no ets ningú pel banc, sóc algú insignificant, a mi quin cas em farà. Però quan va venir la gent a ajudar vaig pensar, llavors jo puc amb el banc, no el banc amb mi. Un es sent fins i tot més important que el banc, tu vas amb més força i ja no tens por. Quan veus que et vénen a ajudar, sents emoció. Jo veia que en la PAH-Barcelona hi havia 40 persones i pensava, vindran 50 i després va venir molta gent, jo em preguntava com ho sabrien".*

Quan pensem en l'assessorament col·lectiu, és important tenir present que les **afectades per la hipoteca** que participen a la PAH tenen **perfils molt diferents** , des de la que mai havia estat vinculada a cap col·lectiu, passant per la que havia estat militant de la CNT en la seva joventut, al militant del Partit Popular o al membre de l'associació de veïns del barri. Abans de vincular-se a la PAH percebien la desobediència civil de diferents maneres, hi havia qui no la coneixia o no ho tenia clar, les que tenien pors i recels, i les que sabien en què consistia **. En general no tenien experiència en l'activisme ni en la pràctica de la desobediència civil** . No s'imaginaven que acabarien practicant la desobediència, l'entenien com una cosa aliena i "antisistema". L'Oskar així ho deia: *"jo mai em vaig plantejar la desobediència civil, ni tan sols per rebel·lia. Hi havia coses amb les que no estava*

d'acord, però no m'afectaven en absolut". Mª Ángels, ho veia així: *"Jo sempre he estat conservadora, per a mi era gent que estava al marge i no volia viure una mica com ho tenim establert. Pensava que si s'havia fet una llei, s'havia de complir".* Com podem observar, l**'empoderament és un pas previ i imprescindible per la vinculació de les afectades en la desobediència civil i, per tant, en l'autotutela de drets** . Les pors a participar en accions col·lectives o a practicar la desobediència civil desapareixen amb la informació de les assemblees d'assessorament col·lectiu, escoltant les experiències de les companyes, i amb la pràctica. Fernando ho explica així: *"M'havia relacionat amb les companyes i sabia que no els hi havia passat res, per què m'hauria de passar a mi? Jo quan arriba un company nou, m'agrada dir-li que estigui tranquil que no li passarà res, com a molt li demanaran credencials".*

Aquest procés d'autotutela de drets no culmina amb aturar un desnonament o aconseguir la dació en pagament. Hi ha casos en el que el desnonament no s'ha pogut aturar o en el que s'aconsegueix la dació sense lloguer. En aquests casos, com sempre, s'esgoten totes les vies: negociar amb l'entitat financera i dirigir-se a l'Administració. Si això no dóna resultats, la vulneració del dret a l'habitatge és absolut i l'afectada és abandonada per l'Administració, qui la condemna a viure al carrer. Fruit d'aquesta necessitat nasqué la campanya **Obra Social de la PAH** . Aquesta consisteix en recuperar habitatges buits propietat d'entitats financeres. Es plantegen tres objectius: **recuperar la funció social de l'habitatge** buit per garantir el dret d'aquella persona o família, incrementar la **pressió** sobre les **entitats financeres** per a què acceptin el lloguer social i **forçar l'Administració Pública** a que adoptin les mesures necessàries per garantir el dret a un habitatge. Aquesta és la teoria, però com amb la campanya Stop Desnonaments, Ada afirma: *"el que hem fet bé a la PAH és no forçar les coses, ni voler convèncer de discursos a priori a ningú, es tracta d'escoltar les persones i que totes facin el procés per si mateixes. L'Obra Social va començar quan va esdevenir una necessitat objectiva. Després d'esgotar totes les vies".* El primer cas va ser el d'una família de Montcada i Reixac, després d'aturar quatre desnonaments, l'últim es va fer efectiu. L'Ajuntament no tenia habitatge social per reallotjar la família i l'únic que li va oferir va ser pagar una pensió dos o tres dies. Llavors, la família va dir que tornava a entrar en el seu propi pis.

Per poder portar a terme aquesta campanya, **l'assessorament col·lectiu torna a ser clau** . Ens enfrontem a les pors, la vergonya i l'imaginari col·lectiu de l'ocupació. És en aquest espai on es resolen els dubtes i les pors, on es socialitza l'

informació i les eines generades per autotutelar els nostre dret a través de la recuperació d'habitatges buits. **Perdre la por i tenir informació** és vital per a poder dur a terme aquestes campanyes, com diu Susana, que es va apropar a la PAH com a afectada: *"Ho faig amb naturalitat, sense pors. Sento que estic fent el que he de fer. Por quan no sabia les conseqüències, però ara, cap por, com a molt una multa, i això ho haurà de valorar una jutgessa. És legítim, perquè el govern no feia res i llavors havíem que fer-ho, perquè és injust".* Igual de vital és la importància del **col·lectiu** , com diu Mercè, una activista de la PAH: *"Si vols tenir una vida millor i hi ha una llei d'educació que t'impedeix estudiar, saps que ens hem d'organitzar. En la PAH sents el col·lectiu, és una cosa material, que veus, que toques, que ho tens en la teva quotidianitat, ho vius"*.

Un altre aspecte important de **l'assessorament col·lectiu** , òbviament **acompanyat de l'acció directa** , **és la transformació i aprenentatge** que es dóna en aquest procés d'empoderament. Ernest Marco ho explica així: *"Transforma les persones, gent que ha vingut a la PAH que era obertament racista i deia que els immigrants ens roben, ens treuen els diners, quan ha arribat el seu desnonament, s'han trobat amb companyes immigrants que venien a aturar-lo. Això genera un* catacrac *mental. Ha passat de ser racista a que els seus amics més propers siguin immigrants. O l'exemple del militant del PP, que és activista de la PAH, molt implicat, que està posant en escac el seu propi partit".* En aquest procés s'ha aconseguit **transformar l'imaginari col·lectiu** , hem desactivat l'estigma del desnonament i l'ocupació, i hem **activat el de la dignitat i la solidaritat** , a la par que s'ha fet **efectiva l'autotutela del dret a l'habitatge** . Blanca Piedad ho expressa així: *"A mi ara, si em fan fora del pis, sóc capaç de donar una patada a la porta i entrar al pis una altra vegada, abans no ho hauria fet. Per tal de no anar amb la meva filla al carrer, ho faré".* Moltes coincideixen en que aquest procés els hi ha donat **força** , que han recuperat valors com el **companyerisme** o la **solidaritat** , que ara creuen que **sí es poden canviar les coses** i que ja no tenen por. Josep Azevedo diu que la PAH el va ajudar a obrir els ulls i a despertar: *"Et fa pensar. Si no hagués estat pel meu problema hipotecari, ni m'hauria adonat del que passa, perquè la societat et va* matxacant, *treballar, oci...el que tu vulguis. Però això m'ha fet sortir una mica de la carrera aquesta, et fa pensar".* Moltes coincideixen que juntament amb la pèrdua de la por, han adquirit un **compromís** , com diu la Susana Ordóñez: "*Ara la meva por és zero, faig el que crec que he de fer. L'activisme m'enganxa, no el deixaré de fer. Si no ho fem nosaltres, qui ho farà?".* No només hem aconseguit això, sinó que hem donat una **solució a un problema urgent** , el de quedar-se al carrer. Tot i no haver resolt el problema dels

desnonaments, ha permès mantenir l'habitatge a la majoria que ha confiat en el suport mutu i que cada vegada més ens permet reallotjar les que han estat desnonades.

Amb tot això, podem afirmar que la PAH no podria dur a terme totes les campanyes que fa si no existís l'assessorament col·lectiu, la PAH no funcionaria.

5. Conclusions: assessorament col·lectiu, empoderament i acció directa com a motor de transformació

Quan una **afectada per la hipoteca** creua la porta de la PAH arriba amb tot el pes de **l'estigma de la pobresa** , en el seu imaginari està present la impossibilitat de fer res, la solitud de l'individu, la vergonya del fracàs i del "què diran", el desemparament i la indefensió davant una situació que la conduïa a estar al carrer, arrossegar un deute de per vida i perdre-ho tot. **A través de l'assessorament col·lectiu, de compartir experiències i situacions amb les companyes, i de fer, viure i experimentar l'acció directa** , ja sigui ocupant un banc o desobeint la llei per aturar un desnonament, **tot canvia** . Entenen que no han fracassat, que es tracta d'un **problema col·lectiu** que obeeix a raons estructurals, i ja no senten la soledat de l'individu, sinó la **companyia del col·lectiu** . L'afectada passa a prendre consciència que els seus drets estan sent vulnerats, i per tant, ha d'exigir-los. S'identifica a si mateixa com un **subjecte amb capacitat d'acció** per canviar les situacions que l'afecten o que afecten les seves companyes. Passa de l'individualisme a la comprensió de trobar-se en una **lluita col·lectiva i es compromet** . Perd la por i pren **consciència política** , reconeix als responsables de la vulneració dels seus drets i **exigeix responsabilitats, rendició de comptes** . Practica la desobediència civil amb orgull, amb sentit que fa allò correcte i just, fins i tot com una obligació moral. Així doncs, l'acció directa, la desobediència civil, que du associat l'empoderament previ, **transforma l'imaginari de les afectades** , que passen de ser un subjecte passiu a ser un subjecte actiu que actua per autotutelar els seus drets. Això ha permès aturar prop de 1.200 desnonaments i reallotjar més de 1.180 persones a través de l'Obra Social de la PAH, aconseguir milers de dacions, condonacions i lloguers socials, dur a terme una ILP estatal amb gairebé un milió i mig de signatures, posar al govern contra les cordes, practicar l' *escrache*... Potser encara no hem aconseguit canviar la llei, però en un moment d'emergència habitacional estem donant solucions.

La PAH ha estat pionera en la **generalització de la pràctica de la**

desobediència civil no violenta amb la campanya Stop Desnonaments i l'Obra Social de la PAH. Tot i estar incomplint la llei, i malgrat els intents de criminalització, ha aconseguit un **ampli suport social** .

Per altra banda, gràcies a la implicació de milers de persones a través de les diferents campanyes de la PAH, especialment la Iniciativa Legislativa Popular de la PAH, hem aconseguit **posar a l'agenda política i mediàtica** els desnonaments i l'emergència habitacional, que ara es perceben com un **problema social** per part de la ciutadania de l'Estat espanyol. Així doncs, podem afirmar que la PAH ha **transformat l'imaginari col·lectiu** desactivant l'estigma del desnonament i activant el de la solidaritat i la dignitat davant d'aquest. Són molts els col·lectius, com els bombers, els manyans i algunes policies locals, així com sindicats de policies, que han fet explícita la seva disconformitat i s'han negat a participar.

I no només això, sinó que les institucions de l'Estat, com el Consell General del Poder Judicial s'han posicionat a favor de canviar la llei. Hem aconseguit que els partits polítics s'hagin de posicionar, fins i tot els dos grans, PP i PSOE, que s'han vist forçats a fer declaracions i cimeres "contra els desnonaments". La pressió social ha forçat el govern a fer canvis legislatius referent als desnonaments, canvis insuficients però que d'altra manera no s'haurien donat. Aquests canvis, com el Codi de bones pràctiques, la Llei 1/2013, el Fons Social d'Habitatges o la falsa moratòria dels desnonaments, han estat insuficients, mesures de cara a la galeria, però malgrat tot es reconeixen en elles demandes de la PAH com la dació en pagament, la moratòria de desnonaments i el lloguer social. Aquestes mesures, insistim, són totalment insuficients, la PAH continua pressionant per canviar la llei, llei sobre la qual ja hi ha hagut dues sentències del TJUE que la declaren il·legal i contrària a la normativa europea. La PAH continua autotutelant el dret a l'habitatge, no només de les hipotecades, sinó cada vegada més del lloguer, que segons les dades del Consell General del Poder Judicial van en augment, superant ja els desnonaments per hipoteca el 2014.

La PAH, amb les diferents campanyes, ha aconseguit obrir un **procés de participació, empoderament i transparència** . Aquesta transparència és una eina que permet **responsabilitzar als governs** , a les diferents administracions i a les entitats financeres, és a dir, **la rendició de comptes** surt enfortida a l'identificar els **titulars de drets** , persones a qui se'ls ha vulnerat el dret a l'habitatge reconegut per l'Estat, i els **titulars de deure o obligació** , és a dir, l'Estat, qui té l'obligació de garantir el dret a l'habitatge. La PAH no només ha aconseguit iniciar un procés d'autotutela de drets, sinó que ha posat en qüestió el

sistema econòmic i la democràcia a l'Estat espanyol. Així doncs podem concloure que **l'empoderament té potencialitat com a motor de canvi i transformació social** .

6. Continuem fins a acabar amb l'emergència habitacional

Iniciem 2015 amb la certesa que aquest any, més fortes que mai, la PAH i la societat civil organitzada continuarà lluitant per a posar fi a l'emergència habitacional i per a fer efectiu el dret a l'habitatge.

El Govern del PP no pensa prendre cap mesura més que la tímida ampliació de la falsa moratòria dels desnonaments. Conscients que mentre el PP continuï al govern de l'Estat no hi haurà canvis legislatius dirigits a resoldre l'emergència habitacional, fa un any la **PAH** va iniciar una campanya dirigida a l'administració local. Aquesta campanya consisteix en **mocions als Ajuntaments per sancionar els pisos buits en mans d'entitats financeres** , rescatades amb milers de milions d'euros públics i sense cap tipus de contrapartida social. Una vegada més la PAH ha anat per davant de les diferents administracions i governs, generant eines, aquesta concretament per mobilitzar el parc de pisos buits en mans d'entitats financeres i grans tenedors d'habitatge. Una campanya que en un any, aprovada a més de cent municipis de Catalunya, ja comença a donar els seus fruits.

D'altra banda, ens trobem immerses en una campanya que pretén presentar Iniciatives Legislatives Populars a les Comunitats Autònomes per a fer front a l'emergència habitacional. El cas més avançat és el de Catalunya, on l'Aliança contra la Pobresa Energètica (APE), l'Observatori de Drets Econòmics, Socials i Culturals (Observatori DESC) i la PAH han començat ja a recollir signatures de la **ILP de Mesures urgents per fer front a l'emergència habitacional i la pobresa energètica** . ILP que adapta a les competències autonòmiques les demandes de la ILP estatal i inclou les de pobresa energètica i els desnonaments de lloguer:

- **Mecanismes que atorguin una segona oportunitat per les persones sobre-endeutades** i deutores de bona fe. Mitjançant dos procediments (un d'extrajudicial i un de judicial) es possibilita que les famílies puguin liquidar els seus deutes vinculats amb l'habitatge habitual per tal de poder començar de nou.
- **Cap desnonament per a les famílies en execució hipotecària** , establint l'obligació a les entitats financeres de concedir un lloguer forçós a les famílies en situació de vulnerabilitat.

Institut Paulo Freire de Espanya ·
https://www.rizoma-freireano.org/cap-a-la-conquesta-del-dret-a-lhabitatge-a-traves-de-lempoderament/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

- **Lloguer social per famílies en règim de lloguer en risc de desnonament** , amb una important distinció entre grans i petits tenedors d'habitatge. Quan el propietari de l'immoble sigui una entitat financera o un gran tenedor d'habitatge aquest haurà d'aturar el desnonament i oferir un lloguer social a la família. En canvi, quan aquest sigui un petit tenedor d'habitatge serà l'administració l'obligada a concedir ajudes perquè l'afectat pugui seguir a l'habitatge o assegurar un reallotjament adequat.
- **Creació de parc públic de lloguer** establint l'obligatòria reconversió temporal dels pisos buits propietat d'entitats financeres i grans tenedors d'habitatge, per tal de poder reallotjar totes aquelles famílies que ja han estat desnonades.
- **Accés garantit a subministraments bàsics** d'aigua, llum i gas a les llars vulnerables.
- **Cap tall de llum, aigua o gas** . S'establirà un protocol obligat de comunicació i intervenció prèvia dels serveis socials per tal d'aplicar els ajuts necessaris per a evitar el tall de subministrament, en cas que l'impagament sigui per manca de recursos econòmics de les famílies afectades.

El Parlament de Catalunya i el Govern de la Generalitat tenen competències, el text de la ILP ha estat aprovat pels serveis jurídics del Parlament i la mesa, composada per: ERC, CiU, PSC, ICV i PP i els informes favorables de l'ICAB (Col·legi d' Advocats de Barcelona) i el CICAC (Consell de l'Advocacia de Catalunya). Els recursos hi són, només han de decidir entre limitar privilegis i garantir drets o continuar mantenint els privilegis d'uns pocs i limitar l'accés al dret a l'habitatge.

Per altra banda, aquest any és un **any electoral** , on la PAH haurà d'estar present i continuar pressionant per a què **cap partit polític que es vulgui presentar a les eleccions** , ja siguin municipals, autonòmiques o estatals, **ho puguin fer sense incorporar en els seus programes les demandes de la PAH** .

Mentrestant, **cada dia continuarem autotutelant el dret a l'habitatge** , aturant desnonaments, reallotjant persones o famílies a través de l'Obra Social de la PAH, arrencant dacions, condonacions i lloguers socials a les entitats financeres i fent xarxa amb la ciutadania civil organitzada.

Sí es pot!

 Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

Nota: Les cites que apareixen al llarg de l'article son fruit de 18 entrevistes realitzades a participants de la PAH-Barcelona.

Notes

[1] *"Emergencia habitacional en el Estado Español. La crisis de las ejecuciones hipotecarias y los desalojos desde una perspectiva de Derechos Humanos"* [en linea] pág. 107. Observatori DESC i PAH, Desembre 2013. Disponible a web: http://observatoridesc.org/sites/default/files/2013-Emergencia-Habitacional.pdf

[2] *"Notas de prensa: Encuesta de Población Activa (EPA) del tercer trimestre de 2014"*, [en linea] Instituto Nacional de Estadística (INE). Octubre 2014. Disponible a web: http://www.ine.es/daco/daco42/daco4211/epa0314.pdf

[3] *"Notas de prensa: Encuesta condicions de vida. Datos definitivos 2013"*, [en linea] Instituto Nacional de Estadística (INE). 2013. Disponible a web: http://www.ine.es/prensa/np844.pdf

[4] "Indicadores de la situación política". Centro de Investigaciones Sociológicas. Octubre 2014. [en linea] Disponible a web: http://www.cis.es/cis/opencms/ES/11_barometros/Indicadores_PI/politica.html

[5] "Los españoles confían mucho más en los movimientos sociales que en los políticos". El País http://politica.elpais.com/politica/2013/03/16/actualidad/1363470095_882443.html

[6] "La PAH exige al gobierno que defienda los derechos de sus ciudadanos tras un nuevo varapalo de la UE". 2014. Disponible a web: http://afectadosporlahipoteca.com/2014/09/09/limite24d/

[7] Alemany Adrià i Colau, Ada. *Vides Hipotecades. De la bombolla immobiliària al dret a l'habitatge.* pàg. 41 Angle Editorial. Barcelona: Març 2012.

[8] Alemany Adrià i Colau, Ada. *Vides Hipotecades. De la bombolla immobiliària al dret a l'habitatge.* pàg. 34 Angle Editorial. Barcelona: Març 2012.